

คำนำ

การพัฒนาชนบทเป็นเรื่องที่คิดและปฏิบัติกันมาช้านาน แต่เจตนาารมณ์และเป้าหมายจะยังไม่สู้เป็นที่กระจ่างแจ้งกันเท่าไรนัก จนกระทั่งไม่กี่ปีมานี้เอง แนวความคิดค่อยก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างขึ้น ดังจะเห็นได้จากที่มีการคิด การเขียน และการพูดกันถึง "การพึ่งตนเองบ้าง" บ้าง ถึง "ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์" บ้าง รวมทั้ง "การมีส่วนร่วมของประชาชน" ซึ่งเป็นประเด็นหลักของหนังสือเล่มนี้ ความจริงแล้วหลักความคิดพื้นฐานเหล่านี้มีความเชื่อมโยงประกอบเป็นมรรคเป็นผลซึ่งกันและกัน อย่างเช่นถ้าเราจะกล่าวกันถึงเรื่องความจำเป็นหรือความต้องการพื้นฐานของมนุษย์โดยปราศจากความคิดคำนึงถึงจุดมุ่งหมายของการพัฒนาความสามารถพึ่งตนเอง การพัฒนาก็ไม่ต่างอะไรนักจากการกุศลสงเคราะห์ซึ่งในตัวเองคงไม่ใช่สิ่งผิดแปลกอะไร แต่จะช่วยแก้ปัญหาสังคมได้มากน้อยขึ้นยาวแค่นั้นเป็นที่น่าสนใจ เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนก็เป็นท่านองเดียวกัน ถ้าจะว่ากันไปอย่างใด ๆ แล้ว ความหมายและแนวทางก็ย่อมจะเป็นที่เคลือบแคลงอยู่ตลอดไป

จุดสำคัญอยู่ที่ว่าเราจะมองความหมายของการพัฒนาชนบทรวมทั้งหลักความคิดที่เกี่ยวข้องกันอย่างไรโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรอบโครงสร้างของอะไร ในสังคมการเมืองแบบราชการของไทยเรา ความโน้มเอียงมีอยู่ค่อนข้างมากทีเดียวที่จะจับปัญหาทั้งหมดในแง่เป็นเทคนิควิธีการทางบริหารและจิตวิทยา แนวโน้มเอียงทางการศึกษาและวิชาการก็มักจะเป็นไปเช่นนั้น นี่เป็นธรรมดา เพราะผลที่สุดแล้ว การศึกษาและวิชาการก็เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจการเมืองในแต่ละสังคม สำหรับงานวิจัยของ ดร.ปรัชญาเวสารัชช นี ได้ให้ภาพมิติด้านพลวัตของการมีส่วนร่วมที่ว่า "เป็นกระบวนการปลดปล่อยมนุษย์จากโชครวนผูกพันให้เป็นอิสระในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง"(บทที่ 1) ซึ่งแม้ว่าจะไม่ใช่ข้อไขใจความโดยตรงของงานวิจัยนี้ แต่ก็คงพอช่วยให้เกิดแง่สำนึกด้านคุณค่าอยู่ไม่มากนักน้อย เป็นธรรมดาที่งานวิจัยแต่ละโครงการย่อมจำเป็นต้องจำกัดเป้าหมายและขอบข่ายดังที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ ในฐานะเช่นนั้นก็คงจะต้องมีประเด็นปัญหาตกค้างให้ผู้อื่นได้เสริมหรือสานต่อ หรือแม้แต่โต้แย้งกันก็ได้ต่อ ๆ ไปอีก

งานวิจัยนี้ เริ่มในช่วงที่สถาบันไทยคดีศึกษาให้ความสนใจกับปัญหานโยบายการ

(2)

พัฒนาอันเป็นการต่อเนื่องจากโครงการวิจัยพัฒนาชนบทก่อนหน้านั้น โดยที่ตระหนักดีว่าการพัฒนาชนบทเป็นปัญหาวิชาการเกี่ยวข้องหลาย ๆ ด้านด้วยกัน จึงได้มีการพยายามระดมเชิญชวนนักวิชาการหลายสาขาทั้งในและนอกมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ให้มาร่วมคิด ร่วมวางแผนทางการวิจัยตามแนวเจตนารมณ์และเป้าหมายร่วมกัน งานวิจัยชิ้นนี้เท่ากับเป็นการสนองตอบส่วนหนึ่งซึ่งสมควรจะได้รับความยินดีและขอบคุณ อย่างน้อยก็จากผู้เขียนคานำเอง ในฐานะที่ถือว่าการพัฒนาชนบทเป็นหัวใจสำคัญของความเจริญก้าวหน้าและสภาพรของประเทศชาติ หากแต่ยังคงอยู่ในสภาพล้าหลัง เพราะเหตุขาดการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังของประชาชนผู้เป็นเจ้าของชีวิตอยู่บนผืนแผ่นดินของตนเอง

เสน่ห์ จามริก

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตุลาคม 2528

สำนักหอสมุด